

Karácsonyi ábécé

ABLAKGYERTYA • A hagyományos karácsonyi fénykeltésnek ez a formája a járókelők számára is láthatóvá teszi a család bensőséges ünnepi hangulatát. Vannak országok, ahol azonban ennél szélesebb jelentéssel bír az ablaktáblák közé, vagy elé helyezett lángocskák lobogása. Írorszában a család legfiatalabb tagja gyűjthetja meg ezeket a gyertyákat, hogy ezzel a családi hagyományok továbbélését biztosítsák. A legenda úgy tartja, hogy a jó emberek által gyűjtött fények ilyenkor minden országban és valamennyi utcában beragyogják a Betlehem felé vezető utat.

ADVENTI CSOKOR • A leírások azt tanúsítják, hogy Szilézia egyes falvaiban még ma is él az a szokás, mely szerint a gyerekek a szentestére virradó nap reggelén korán útra kelnek. A megelőző hetekben általuk készített papírórsákból és színes csillagokkal díszített csokraikat ilyenkor helyezik el a település egyedül élő embereinek lakásajtajainál. Aki ismerik már a betűvetést, a csillag ágaira egy-egy szép, a Bibliából származó, lélekemelő idézetet is felfestenek-írnak.

AJTÓZÁRÁS • Szíria közel másfélmillió keresztény közössége is megünnepli a karácsonyt. A szokás szerint házaikban ilyenkor kulcsra zárják a kaput és az ajtókat. Így emlékeznek meg azokról az időkről, amikor a muszlim többségű országban még minden idegen vallásgyakorlatot tiltottak és büntettek. A többszörös bezárkózással eredetileg az esetleg beható idegenek előrejutását lassították, az árulkodó nyomok eltüntetésére szánt időt növelték. A házak udvarában akkor ugyanis csak titokban ünnepelhetek. A falak

határolta belső szabad téren gyűjtöttak tüzet – s ezt teszik ma is –, mert hitük szerint a karácsonyi pásztortűz nagy szerencsét hoz.

ANGYALLES • Botorság lenne azt hinni, hogy népszokások csak a vidék megtartó közösségében alakulhatnak ki. Az angyalles egyike a kevésszámú nagyvárosi környezetben született magyar hagyománynak, amely ma is eleven. Szenteste délutánján az egyik szülő vagy nagyszülő magával viszi sétálni a gyerekeket, hogy – úgymond – titokban együtt kifigyeljék azt az angyalkát, amelyik a család karácsonyfájának feldíszítésére érkezik. (Mialatt ők a természetesen eredménytelen őrzőjáratukat végzik, addig az otthon hagyott felnőtt angyalok valóban és kényelmesen varázsossá tehetik a megvásárolt fenyőt.)

ÁLLATCIPŐK • Karácsonykor sok helyen megemlékeztek a család jószágairól is. A beregi tájegységen különösen odafigyeltek a háziállatokra. Rozsályon például a karácsonyi kalácstésztaból egy kis cipót sütöttek, amiből minden állatnak törtek és adtak. Lónyán minden négy lábúnak külön-külön cipó készült a kalácstésztaból, amelybe az adott állatnak kedves ínycséség mellett zöldborsót és egy fokhagymát is sütöttek. Az így elkészült meglepetésfalatokat karácsony éjszakáján osztották szét közöttük, hogy az ünnepi hangulat rájuk is átragadjon, s egészségesek, kezesek legyenek, maradjanak.

BÁL • A battonyai szerbek a görögkeleti karácsony első napján évtizedek óta bállal teszik közösségi élménnyé az ünnepet. A város művelődési házában megrendezett esemény jóval

több azonban egy pusztai táncmulatságnál. Minden helyi szerb kultúregyüttes fellép ilyenkor a műsorban, az iskolai színjátszók, a hivatásos és műkedvelő tamburazenekarok, népénekesek és néptáncsoportok váltják, komoly- és tánczenék követik egymást. A jeles alkalomra a messzire származott családok is hazatérnek, sőt még Szerbiából is érkeznek vendégek, hogy ők is ott legyenek a vidám forgatagban.

BAMBINELLO • Rómában és Vatikánban egy másutt példátlan esemény is hozzátartozik a karácsonyi készülődéshez. Advent harmadik vasárnapján gyerekcsoportok vonulnak a Szent Péter térre, hogy a családi betlehemükbe szánt Jézuska-szobrot, a „Bambinellót”, az Úrangyala imádság végén a pápa közelében kijelölt helyre vigyék. Az egyházfő ilyenkor külön áldásban részesíti ezeket a szent csecsemőket.

BÉSZÁMOLÁS • A székely Sóvidéken még az 1960-as 70-es években is közkedvelt volt karácsony második napján az Istvánok egyedi, ám arrafelé általános felköszöntés-módja. A jókívánságmondók csapatban, egy hamuval töltött cserépfazékkal vagy csuporral érkeztek az ünnepelni szánt személy házához, ahol is a küszöbhez vágta, ripityára törték a hamuhordó edényt. Jó hangosan és lassan számolni kezdték: „István egy, István kettő, István három” – s így tovább. Ahogy a szokást ismertető *Székely* Ferenc felhívta rá a figyelmet, aki azonnal kinyitotta ajtaját annak arcát és előszobáját vastagon belepte a hamu. Sokáig sem volt azonban érdemes várakozni, mert az ajtónyitásig elhangzó számnak megfelelő mennyiségű kancsó borral kellett

megvendégelni a köszöntőket, akikkel azonos mód, közösen el is kellett fogyasztani a felszolgált italt. A szokás fazékdobás, korszódobás, fazéklövés néven is ismert volt arrafelé.

BORSÓDOBÁLÁS • A bátyai horvátok karácsonyi népszokását leíró *Fehér* Zoltán szerint a nevezettek mielőtt elindulnak az éjféli misére, borsót, babot és búzaszemeket hajigálnak a ház falaira, amely eljárással a következő év gazdag termését remélik biztosítani. *Krenedits* Ferenc a 1898-ban a Vasárnapi Újság karácsonyi babonákról szóló írásában szintén említést tett e varázscselekvésről, amely azonban szerinte a jövőbelátást szolgálja. Ő ezért azt javasolta, hogy „puhára főzött borsót hányjanak a leányok a falra: amelyiké ott ragad, az a következő évben férjhez megy”.

CIGÁNYJÁRÁS • Korondon és környékén minden családban fenyőfát díszítenek, gyertyát gyújtanak, és csendes imádkozással várják szenteste a kántásokat. A falubeli zenész cigányok járnak ilyenkor házról házra, hogy ének szóval adják hírül az Úr Jézus születését és áldott karácsonyt kívánjanak.

CIPÓSDOBOZ-GYŰJTÉS • A szeretet akár egy cipősdobozba is befér! Ez a felismerés vezetett az Operation Christmas Child nemzetközi mozgalmához. Mindazok, akik csatlakoznak a mozgalomhoz, egy-egy cipősdoboznyi ajándékot készítenek és küldenek a rászoruló gyermekek számára. Idővel ezek a szépen feldíszített

csomagok világszerte a szeretet és együttérzés jelképévé váltak. 2004-ben már mintegy hatmillió ilyen dobozt osztottak szét a világ kilencvenöt országában. Abban az évben már Magyarországon is elindult a gyűjtés, hazánk is belépett a cipősdoboz-adományozó nemzetek közé. Korábban csak fogadói voltunk a hasonló küldeményeknek. (Híres küldőkben egyébként sosem akadt hiány: az Egyesült Államok elnöke, *Bill Clinton* és felesége, *Hillary Clinton* például a Fehér Házból külön futárral küldték el Magyarországra személyes cipősdoboz-ajándékait.) Tavaly karácsonykor a Baptista Szeretetszolgálat – a magyarországi szervező – több száz önkéntese országszerte közel száz gyűjtőhelyen várta az adományokat és huszonötezerhez közeli, szeretettel töltött cipősdobozt juttatott el a szegényebb vagy árva gyerekeknek.

CSENDESVÍZ • Bulgária egyes tájegységein a hagyományos karácsonyesti kenyér elkészítéséhez szigorú rituális szabályokat kell betartani. A sütnivaló dagasztása már kora reggel kezdetét veszi. Igazán nagy önmegtartóztatást igényel a folyamat, hiszen csakis „csendes víz” kerülhet a tésztába, ellenkező esetben – úgy tartják – a családnak az elkövetkező karácsonyig semmiben sem lesz szerencséje. Az eladósor határára ért, így vélhetően legcserfesebb leányoknak kell ilyenkor a falu közkútjáról korszokban hazavinni a kenyérgyúráshoz szükséges vizet, mégpedig úgy, hogy egyetlen árva szót sem szólhatnak. A „csendes víz” ennek az ünnepi némaság-

nak a szülőtte. Mondani se kell, hogy az ifjú legények a hazaútig mindent elkövetnek, hogy szóra bírják a lányokat? Nekik azonban hősiesen állniuk kell az ostromot. A saját jól felfogott érdekük is ezt diktálja, hiszen, ha megszólalnak, fordulhatnak is vissza.

CSILLAGJÁRÁS • Romániában a szenteste óráiban a falusi emberek házról házra járva karácsonyi énekeket adnak elő. Ilyenkor kartonpapírból készített csillagokat visznek magukkal, melyeket belülről megvilágítanak. Az éneklés minden korosztályra kiterjed: a gyermekek kezdik, majd hozzájuk csatlakoznak a kamaszok, végül a felnőttek. Erdélyben a székelyeknél is jól ismert a szokás, náluk azonban – a betlehem-hordáshoz hasonlóan – a gyerekekre marad ez a mesterség is. Ők „csillagjelentés” vagy „csillaghirdetés” néven emlegetik a népszokást. „Megengedik-e, hogy csillagot jelentsünk?” „Szabad-e a csillagot hirdetni?” Ezek a bebocsátást kérő formulák, amelyek után a napkeleti bölcseket a kis Jézushoz vezető csillagról, s a Megváltó világra jöttének örömhíréről szóló versek, énekek következnek.

CSIPOGÁS • Az éjféli misének igen érdekes helyi szokása alakult ki Erdélyben, a Ditró-vidéken. Arrafelé az éjféli mise azon szavainál, hogy a „madarak megszólaltak”, a gyermekek cserépsíppal, körtemuzsikával hatalmas zajt csapnak, csipogásba kezdenek. Ezt nemcsak megengedik nekik, hanem el is várják tőlük, hiszen már a dédapjaik is ekként csipogták szét karácsony beköszöntét.

CSONKAHÉT • Népies megnevezése a karácsony két napját január 1-jéig követő időszaknak, amely afféle félünnepnek számított, hiszen tele volt jeles eseményekkel (Szent János-nap, Aprószentek napja, Szilveszter). A magyarországi németek Zwölften, a szerbek viszont nekrestenci (keresztetlen) néven emlegetik. Előbbiek azért, mert a Vízkeresztig tartó karácsonyi tizenkét napot számlálják, utóbbiak pedig azzal okolják a szót, hogy a kis Jézus a születése után ebben az öt napban még nem keresztelték meg. (A katolikus hívők egyébként a húsvétot megelőző napokat is csonkahétként emlegetik.)

DIDUH • Az ukrán karácsonyi népi díszítés elmaradhatatlan része. Egy búza- vagy vegyes gabonakalász köteg, amelyet kitüntetett helyen, a lakás szentképe alatt helyeznek el az ünnep előestjén. Ezek az egybekötött kalászok jelképezik a család őseit, akiknek lelke a hiedelem szerint karácsonykor visszatér. Csak miután a diduhot ünnepélyesen a díszhelyre tették, tálalják fel a vacsorát.

DIÓAJÁNDÉK • A karácsonyi dióajándékozást Luther Márton emelte ki a népszokások közül, és tette általánossá. Ő maga rendszeresen ajándékozott diót a gyerekeknek, hogy Jézus születése minél emlékezetesebb legyen a számukra.

DIÓOLAJ-MÉCS • Az észak-olasz vidéken, Piemontban egy időben szokás volt dióolaj-méccsel járni a karácsonyi misére. A dióolaja nemcsak a világítás miatt volt fontos. Az a hiedelem is kapcsolódott hozzá, hogy ha az éjféli misén azt égetik és belenéznek a lángba, az a mécses gazdáját egy egész évig képes megvédeni a megvakulástól.

DIÓTÖRŐ • Az a piros katonaruhás, nagyfogú diótörő-figura, amit Hoffmann mesenovellája, majd Csajkovszkij balettje tett halhatatlanná, eredetileg csak egy szűk német tájegységen, a német-

cseh határ közelében, a Német Érchegység környékén volt ismert. Az orosz zeneszerző világhírű karácsonyi táncjátéka világszerte közismertté tette, s ennek révén ma már szinte minden nagyobb karácsonyi vásárrban kapható. A legnagyobb diótörő fakatonával jelenleg Rothenburg ob der Tauber városa büszkélkedik. Vásárukon évről évre kiállítják a maguk hársfából készített, működőképes (kókuszdió-törésre is képes) két és fél méter magas, közel száznyolcvan kilós óriását.

Egyesség • Régi igazság az, hogy a karácsonyi hangulat különösen kedvez az emelkedett gondolatoknak. Szép is az, amikor az embernek nemcsak a maga és családja boldogulása jár az eszébe. Viga Gyula a Hármas határon, Felső-Bodrogközön rögzítette szlovák adatközlőtől azt a köszöntő-formulát, amit szenteste, a szobaaljak szalmával való behintésekor mondtak az 1880-as évektől az 1940-es évek végéig. Magyarra fordítva így hangzott: „Adjon Isten több karácsonyi napokat elérni, nem ilyen szomorút, hanem örvendetesebbet! Bő bort, bűzát eleget, országok közt és emberek közt egyességet!”

Eljegyzés • Világszerte terjedő szokás a karácsonyra időzített eljegyzés. Az indiai keresztények még a házasságkötés egyik legmegfelelőbb időszakának is karácsony napjait tartják. Feljegyzések szerint a leánykérés a mohácsi sokácoknál leggyakrabban advent első vasárnapján a reggeli mise után történt, de a második legkedveltebb időpont náluk is karácsony, a karácsony második napja volt.

Ellenpáp • Tavaly ilyenkor már említettük karácsony egyik legnagyobb csodáját, az első világháború idején spontán kialakult fegyvernagyvást. Most egy példaértékű mellékeseménnyel gazdagítjuk a képet. Lüttgen német lövészgyalogos azt írta a visszaemlékezéseiben, hogy 1914. december 25-én francia és angol

tisztek egy csoportja kúszott át a német frontoldalra. Azt kérték, hogy karácsony napjára tekintettel küldjenek át hozzájuk a németek egy lelkészt, aki segít méltó módon eltemetni elhunyt bajtársait, mivel nekik már nem maradt olyan egyházi képviselőben részesült katonájuk, aki hivatosan elvégezhetné volna a szertartást. A németek egy fiatal teológushallgatót küldtek át a túloldalra, aki a pillanatnyi fegyvernyugvás közepén megadta a végtisztességet az ellenség halottainak.

ÉDESSEDÉS • Egy érdekes alföldi szokás szerint a hajnali misére való harangozáskor a lányok mézet vagy cukrot ettek, hogy édes legyen a nyelvük, s ezzel magukhoz „édesgessék” a leendő férjüket.

ÉGSZÍNKÉK • Ha karácsony színeit kellene felsorolnunk mindenképpen a zöld s a piros – népenként és tájanként a fehér –, esetleg az arany, ezüst jutnak az eszünkbe. A fához, a díszekhez, a hóhoz igazodik képzeletünk palettája. A portugál cigányok karácsonyi asztalkendősíne azonban égszínké. A hajdani vándorélet során egykor oly fontos, derűs égboltozatot kívánják így megidézni és biztosítani a következő évre is.

FAKÖTÖZÉS • A Zala megyei Alsó-Domborún szláv karácsonyi szokásokat gyűjtő *Szlámek* József (1900) és a Privigyé vidékén babonákat, babonás szokásokat és házi gyógyszereket rögzítő *Sztancsek* József (1909) egyaránt feljegyezte, hogy a helyiek karácsony másodnapján az asztalon lévő szalmából köteleket fonnak és a kertben, avagy az udvaron lévő fákat derékban megkötözik, mert úgy hiszik, hogy csak így adnak a következő évben jó termést.

FEHÉR KARÁCSONY • A karácsony közeledtekor általában gyakrabban fürkesszük az időjárás-jelentéseket, mint máskor. Az igazi ünnepi hangulathoz mifelénk ugyanis hozzátartozna a hó. A

hólepellettel díszített környezettel, havazással beköszöntő ünnep kapta a megkülönböztető fehér karácsony nevet. Kevesen hinnenek, de nemcsak távoli országok akadnak, ahol alig van esély karácsonyi hóhullásra. London lakóinak például az egész XX. században mindössze két fehér karácsonya volt: 1938-ban és 1976-ban. A fogadóirodákban – mert erre is lehet tétet letenni – ezért aztán 1:8 – 1:10 közötti nyereményszorzóval vesznek fel tippeket a december 25-ei londoni havazásra.

FEKETE PUDING • A luxemburgi hagyományos karácsonyesti ünnepi ételsor főétke, amit almászósszal és krumplipürével tálalnak. Leginkább a mi véres hurkánkhoz hasonlatos készítmény: főtt sertés fejhúsból, és sertésbelsősegekből (tüdő, vese, nyelv, vér), beáztatott száraz kenyérből és káposztából, fűszerezve készítik. Frissensültként kerül terítékre.

GALAMBFÉSZKELÉS • Karácsonyi csoda miatt – adta hírül idén a BBC – még január derekán sem távolították el helyéről a skóciai Mallaig köztéri karácsonyfáját. A kivilágított, feldíszített fenyőn ugyanis – a falu lakóinak legnagyobb meglepetésére – éppen karácsony első napján, amikor a fa tövében ünnepeltek, fészkelt be egy fehér galamb és egy fekete rigó. Az utóbbi néhány nap múlva máshová költözött, a galamb azonban maradt. Annak ellenére sem volt hajlandó távozni, hogy az ünnep elmúltával létrás emberek közelítették meg, s kezdtek leszedni mellőle is a díszeket. Néhány kört repült, majd visszatért. A polgármester végül úgy határozott, hogy mindaddig maradjon állványán a fa, s a maradék díszeket le ne szedjék, míg a galamb önszántából el nem távozik, vagy a fa állapota nem válik közveszélyessé. Az emberek feltehető haragját váltotta volna ki az ezzel ellentétes intézkedés. A faluban rendszeres családi programmá vált a karácsonyi galamb megsejtelése, s még a szomszédos falvakból is jöttek látogatói.

A BBC később nem tért vissza a rendkívüli eseményre, de így is elmondható, hogy a nagyvilágban 2011-ben Maillag karácsonyfája maradt legtovább a helyén.

GYALOGANGYAL • „Angyal is voltam többek között” – írta egy 1970-es naplóbejegyzésében *Ilylés* Gyula. Gyerekként a felegresi betlehemes bandával járhatta a környék házait. Befogadták őt is a csapatba, de szárnyat nem kapott. „Csak gyalogangyal lehettem” – sérelmezte sok évtized múlva is.

GYERTYAPART • Rio de Janeiróban karácsonykor fényárban úszik a tengerpart. Ezek azonban minden szokásos világításnál szebbnek tűnnek és igen sok turistát vonzanak. Nem neonok, reflektorok, LED-es fényfüzerek, hanem tízezernyi gyertya és mécses pislákoló lángjai világítják meg ilyenkor a Copacabana homokját.

GYERMEKPRÉDIKÁCIÓ • Rómában a karácsony ezen jellegzetes eseménye az Santa Maria in Ara Coeli címzetes bazilikában zajlik. A gyerek hívek itt egymásután léphetnek a szószékre, hogy szüleik, nagyszüleik jelenlétében elmondják a rövid karácsonyi „prédikációikat”.

GYOLCS • A kárpáti ruszinság hagyományörző része tiszta fehér gyolcsba bugyolálja a karácsonyi asztalt, hogy arra a pólyára emlékeztessen, amellyel Szűz Mária az újszülött kisfiát tekerte körbe.

HABKARIKA • A habkarika a karácsony jellegzetes készítménye. Kemény habbá vert tojásfehérjével elkevert frissen főzött cukorszirupból készült könnyű és édes rágcsálnivaló. A forró sütőben történt kiszáritással elért tartósságának köszönhetően nemcsak ehető, hanem cernára fűzött karácsonyi dekorációként is alkalmazható. Még kiszáritás előtt színezhető és ízesíthető is.

HASÁBHÁZASÍTÁS • Görögországban honos karácsonyi szokás. Két

fahasábot „házasítanak meg”, amikor egymással keresztbe rakva teszik a tűzre, hogy ezzel az ősi varázseljárással biztosítsák a családban a termékenységet. Az így rakott tűz hamuját a konyhakertben hasznosítják, mert állítólag a kártevőktől is megvédi a veteményt.

ISTEN ITALA • Az ukrán karácsonyi étkezések elmaradhatatlan fogása az uzvar. Kancsóban szolgálják fel, s kötelezően tizenkét féle aszalt-párolt gyümölcsből, illetve azok kompótlevéből készül, amit népiesen Isten italaként is emlegetnek.

ISTVÁNOZÁS, JÁNOSOZÁS • Egy időben az a mondás járta, hogy „Az Isten is János, de legalábbis István” – ez volt ugyanis a legtöbbször adott magyar férfi keresztnév. Karácsony első éjjelén az Alföld egyes településein, bárki meggyőződhetett arról, hogy valóban milyen szegényes volt a keresztelő fantázia. Már messziről látható volt, hogy mely családokban él István vagy János, hiszen ahol ilyen lakott, ott ezen az éjszakán mindvégig világítottak a lakásban. A fényes ablakok azért kellett, hogy mint az éji pilléket, a névnapköszöntőket is az épülethez vonzzák. A ház népe, ha lepihent is, csak ruhában tette, mert bárki, bármikor harag nélkül felzörgethette őket, hogy a jó szavaiért cserébe némi traktálásban, koccintásban legyen része.

JÉZUS KÖNNYEI • Nápolyban a legkedveltebb karácsonyi deszsert előállítására nem okoz gondot a háziasszonyoknak. Csak meg kell venni az üzletekben ilyenkor mindenütt árusított Roccocomandulkekszet, s az ugyancsak

bőségesen a polcokon álló híres helyi vörösbort, a Lacrima de Gesu-t (magyar fordítása: Jézus könnyei). A vendégek ebbe mártogatják a bolti süteményt, s ezt természetesen is tekintik, mert arrafelé ez karácsonykor így szokás.

JULENISSE • Ez a norvég Mikulás neve. Szenteste ő viszi házhoz az ajándékokat. Hagyományos ábrázolása szerint térdnadrágot, kézzel kötött harisnyát és (ugyan mi mást?) norvégmintás pulóvert, házi szövésű kabátot visel.

KAKASMISE • Ecuadorban nem lehet hamar hazaszálladni a templomból, náluk az éjféle mise egészen karácsony reggeléig tart. Ezért aztán náluk a kakaskurjantásig tartó közös megemlékezésnek „Misa de gallo”, azaz Kakasmise lett a közkéltű neve.

KENGURUK • Ausztráliában Mikulás szánját nem rénszarvasok húzzák. Szegények alighanem megvesznének az ottani december időnkénti pokoli melegében. Az általános grafikai megjelenítés helyi állatokra váltotta fel az eredetileg sarki hidegre tervezett vontatók prototípusát. Itt nyolc fehér kenguru húzza a szánt... legalábbis a képeslapok rajzain. Hogy mi maradna a szökdecselő erszényesek nyomán a rakományból és magából a járműből? – talán jobb, ha végig se gondoljuk.

KISEBBSÉGI KARÁCSONY • A valásbéke ragyogó példáját adja több állam is, amelyben a keresztények ugyan kisebbségben élnek, december 25-ét azonban a rájuk való tekintettel mégis hivatalosan elismert munkaszüneti nappá

nyilvánították. Európában ilyen ország Albánia, Ázsiában Banglades, Brunei, Libanon, Makaó, Malajzia, Mianmar, India, Indonézia, Jordánia, Szingapúr, Szíria, Dél-Korea és Sri Lanka. Afrikában Benin, Gabon, Gambia, Ghána, Bissau-Guinea, Kamerun, Elefántcsontpart, Libéria, Mauritius, Madagaszkár, Mali, Niger, Nigéria, Szudán, Sierra Leone, Togo, Csád, Dél-Afrika, Amerikában pedig Suriname és Óceániában a Fidzsi-szigetek.

KISTEVE • Szíriában is bevett gyakorlat a gyerekek megajándékozása, ami egy különös történethez kapcsolódik. Eszerint a három napkeleti bölcs egyike ezen az országon keresztül indult a karavánjával Betlehem felé, hogy találkozzék a zsidók frissen született királyát, a Megváltót köszönteni indult két másik társával. Ez bölcs a nagy-nagy sietésben szinte holtra fárasztotta a legkisebb tevéjét, s már azon töprengett, hogy ott hagyja az egyik oázisban, ám ekkor azt látta, hogy a szegény pára mégis összeszedi minden erejét. A halálosan fáradt kicsi jószág azért iparkodott ennyire, mert ő is látni akarta a kis Jézust, aki ezért az erőfeszítéséért cserébe halhatatlansággal áldotta meg. Szíriában így minden évben ő ajándékozhatja meg karácsonykor a jó gyerekeket, ha szófogadók, szorgalmasak és hozzá hasonlóan kitartóak a hitükben is.

KŐRISEZÉS • A brit szigeteken a fák közül nemcsak a fenyőnek van erős karácsonyi kötődése. A hagyomány-, vagy inkább babonaőrző családokban a kőrisfa is kitüntetett szerephez jut ilyenkor. A vágyak beteljesülését remélik a jelenlététől. Karácsonykor ki-ki

pontosan tizenkét kőrsgallyat köt össze frissen hasított kőrsháncsával. Ezek a kötegek a kandalló, a kályha, vagy az udvaron gyújtott szabad tűz mellett várják a karácsonynap vacsorája végét. Akkor vetik egyesével a lángok közé, s elkezdődik a gyors – illetve netán éppen lassú – kívánságsorolás. Úgy hiszik, hogy az a kívánság, és csakis az teljesül be, amelyiknél a kötés elpattan. A lányok külön is versenyeznek egymással, ők egyszerre dobják tűzbe a kis nyalábokat. Akinek közülük ugyanis elsőként pattan el a kötése, annak szűnik meg legelőbb a jelenlegi családi köteléke, hogy helyet adjon egy új kötésnek, az oltár előtti esküvőnek – legalábbis így hiszik a kőrisezők.

LÁBAZAT • Akik jól emlékeznek a nagygyerekként, majd apaként megélt karácsonyaikra, bizonyára pontosan felidézik magukban azt a visszatérő izgalmat is, amikor a családfőt a karácsonyfa végének megfaragásához szólította a kötelesség. Kínlódás volt ez a javából. Azt nem tudni, hogy korábban miként csinálták, de a XIX. század utolsó harmadától a kereskedelem világszerte öntöttvasból készült lábakat kínált a fatörzsek számára. A pontosan merőleges és dőlésbiztos behelyezés igénye hozta magával a hódokat is megszegyenítő forgácsoló műveleteket. Korábban a – karácsonyfatalpnak és karácsonyfalábnak, lábazatnak is nevezett – szerkezet egyensúlyát az összeilleszthető és szétszedhető három láb összecsavarása biztosította. Ezek gyakran újabb nehézséget jelentettek. A modern karácsonyfa-tartóknál ma már bonyolultabb szorító mechanizmust vagy kábeles technológiát alkalmaznak, illetve sokszor homok- vagy víztartály enyhíti a szerelési vészhelyzetet. Az öntöttvas öspéldányoknak, mivel gyártóik karácsonyi motívumokkal álmodták „őket” egykor világra, komoly gyűjtőköre alakult ki. Volt olyan darab is, amelyért például több mint négyszáz dollárt adtak három éve egy denveri árverésen.

LAJTORJA • A lipoldi némettség körében *Englenderné Hock* Ibo-lya közlése szerint úgy tartották és akként magyarázták a gyerekeknek az ajándékhozó Jézuska (Kreskenje) érkezését, hogy az a felhők közül a templomtorony-
nak támasztott lajtorján, a létra-
fokokon ereszkedik le.

MÁGLYARAKÁS • A karácsony nevének eredetét a szavak hangváltozásai törvényei alapján vizsgáló kutatók, vitatott és többek által cáfolt elmélettel álltak elő. Eszerint az óegyházi szláv nyelv az albánok karcun szavát vette át, amelynek eredeti jelentése rönk, tuskó, s a téli napfordulókor tartott máglyarakás pogány népszokására utal.

MÉZES PÁLINKA • A pomázi szerb karácsonyok elmaradhatatlan itala. A férfiak készítik, s a család minden tagja kortyol szenteste belőle, még a gyerekek is beleszólnak. A verhovinai ruszinok (rutének) karácsonyi ünnepéről jegyezték fel, hogy náluk szintén komoly szerep jut ennek a különleges nedűnek. Ők a szentestén az ebéd előtt főzték-főzik át a pálinkát a mézzel, s ha az étkezésnek vége van, az éjféle miséig rövid nyugalomra hajtják fejüket.

MINISTRÁLÁS • A hagyományos örmény szertartású karácsonyi misén nemcsak gyerekek, hanem meglelt korú férfiak is segídezhetnek. Az ünnep előestjén a mise végeztével a szerpap egy ezüsttálcát nyújt a hívek felé, amelyen szépen hajtogatott papírlapok sorakoznak. Mindenki húz egy cédulát, s akién a „masdun” (bölcs) felirat olvasható másnap fehér lepelben, kezében égő gyertyát tartva ott állhat az oltár mellett, szó szerint is növelve az ünnep fényét. A kevésbé szerencsések, a „jámbor” cédulát húzóak viszont azzal vigasztalódhatnak, hogy egyrészt ők láthatják teljeségében az ünnepi fényben zajló szertartást, másrészt mindezt ülve tehetik meg, ami mégiscsak bölcsebb dolognak tűnik, mint hosszan álldogálni. Azért persze

sokért nem adnák, ha ők is ministrálhatnának, hiszen a templomközösségben az igen nagy megtiszteltetésnek számít.

MINISTRÁNS-MISÉS • Máltán a nagyobbacska gyermekek büszkén feszítenek az éjféle misén. Az egyikükre ugyanis mindig komoly szerep hárul. A prédikációt követően a papok valamennyi templomban lejönnek a szószék-ről, s a legméltóbbnak tartott – általában 6-8. évét taposó – ministráns veszi át a helyét. Ő az, akit ilyenkor az a kivételes kitüntetés ér, hogy a gyülekezet előtt felolvashatja a betlehemi népszámlálásra, a számarhátan megtett útra, a szálláskeresésre és a legendás jászol környékén történetekre vonatkozó bibliai sorokat. Errefelé azt tartják ildomosnak – ha már az evangélium idézett szakaszában egy gyermeké a főszerep –, a vallási közösség egy gyermeke is középpontba kerüljön.

NAPTÁRGYERTYA • Dániában árulják és használják már évszázadok óta a decemberi naptári gyertyát. Ezen az átlagosnál vastagabb és nagyobb viaszszalagon, huszonnégy vonal fut keresztül, mindegyik mellett a megfelelő számjegyekkel. Általában karácsonyi motívumokkal díszített külön gyertyatartóba helyezik, s december elsejétől minden este meggyújtják. Gyakran ez a gyermekek kötelessége, amint az is, hogy figyeljék és időben elfújják a lángot, hogy ne olvadjon mélyebbre a gyertya a másnapi időpontnál.

NATÁLIA • Ezt a hazánkban meglehetősen ritka női nevet évente mindössze 20-50 csecsemő kapja Magyarországon. A középkorban olyan leányokat kereszteltek e névre, akik karácsonykor, Jézus születése napján (dies natalis Domini) jöttek a világra.

NYELVVÁLTÁS • Jan *Payne* ismertette a *World's Best Books*-ban azt az angolszász nyelvterületen manapság elterjedőben levő szokást,

mely a közismert *Stille Nacht* előadásához fűződik. Minden idők legnépszerűbb és legelterjedtebb – mifelénk Csendes éjként ismert – karácsonyi dalát egyre több helyen adják úgy elő, hogy minden versszakát (esetenként minden dalsorát) más-más nyelven énekelik el. A népek testvériségére kívánnak ekként emlékeztetni, valamint arra, hogy a karácsony az egész keresztény világ közös ünnepe.

OLTÁRKERÜLÉS • A Nagyszebentől nem messze fekvő oltszakadati evangélikusoknál a karácsonyi mise során a lelkész letérdel, s a gyülekezet férfitagjai születési sorrendjüknek megfelelően (az azonos nap világra jöttek esetén még az órákra is tekintettel) a legidősebbtől kezdve, karácsonyi éneket zengve, jobbról balra megkerülik az oltárt. A legifjabb fiú után csatlakoznak hasonló sorrendben a nők is. Az oltárt megkerülve a legapróbb gyermek is pénzadományt hullat az e célra odakészített gyűjtőtálcába. Amikor az utolsó érme is megcsörren, a lelkész feláll és kart alkotva együtt énekel az egész gyülekezettel. A szokás eredetében egyesek a katolikusok körmenetét vélik felfedezni.

OLTÓIMA • A dalmát tengerparton (Primorj környékén) a karácsonyi szentelt viaszgyertya eloltásakor a családfő a vacsoravégi mindennapi imát megtoldja egy mondattal, ami így hangzik: „Amint ez a gyertya elaludt, úgy aludjon el bennünk minden rosszszaság és gonoszság is!” Amen! – felelik rá az elfogyasztott lakoma részesei.

ÖREGJÁRÁS • A lovári cigányok régi szokása volt, hogy karácsony első napján a telep legidősebb emberénél vagy a vajdánál jöttek össze, hogy közösen ünnepeljenek. A hagyomány néhány közösségben manapság akként él tovább, hogy a fiatalabb férfiak sorra látogatják az öreg romák házeit, s illően felköszöntve őket, koccintanak az egészségükre.

ÖRÖKZÖLD • A fenyő karácsonyi legendáját egy cigány eredetű mese úgy magyarázza, hogy a fenyőfa nem árulta el, hol rejtőzött el Jézus az üldözői elől, s jutalomból ezért maradhat zöld egész télen át és lehet a karácsony központi szereplője. A többi fák azonban, amelyek nem rejtették lombjukkal, törzsükkel, azaz elárulták az Üdvözítőt, azok „mind kihalnak télen”.

PAPÍRCSILLAG • Az indai Kerala állam keresztényei büszkén – és a velük kapcsolatosan maradéktalanul megvalósuló vallási türelem miatt kockázatok nélkül – mutatják meg nyíltan advent idején, hogy merre laknak, s készülnek a karácsonyra. Házaik bejáratát és ablakaikat ilyenkor nagyméretű színes papírcsillagokkal díszítik.

PARÁZSLESÉS • A göcseji Milejszegen jegyezték fel a szokást. Ahány tagú volt a család, annyi parazsat raktak a tűzhelyre, mielőtt elindultak az éjféle misére. Hazaérkezvén megnézte ki-kí azt az üszköt, amit maga hagyott hátra. Úgy hitték, hogy akié meghamvadt, az a következő évben beteges lesz, kiéből tiszta hamu lett, az meghal, arra viszont, akié még mindig izzik, egészséges esztendő köszönt majd.

PARÁZSUGRÁS • A deszki szerbeknél régebben szokás volt karácsony első napján a házak bejáratánál egy tálcát elhelyezni, amelyen a hússütés után megmaradt zsír egy részére izzó parazsat tettek. A délelőtti templomjárásból hazatérő családtagoknak és ebédvendégeinek azon kellett átugrani, s csak utána térhettek be a háza – ahogy az a Deszki Füzetek 2. számában olvasható.

PATKÓVÍZ • Romániában falusi szokás minden karácsonykor, hogy egy nagyobb lópatkót tesznek a frissen húzott vödör aljára, majd ebből itatják meg a család teheneit és egyéb lábas jószágait, hogy azok is olyan erősek legyenek, mint a vas.

PATTOGATOTT KUKORICA • A szegényebb családok közt szokásos – s a természetes díszítés mai hívei által ismét felkapott – karácsonyfadísz, hófehér fűzér alkotható belőle. Kovács Endre a doroszlói karácsonyi szokásokról írt tanulmányában feljegyezte, hogy a községben egy, a jeles napnak megfelelő játék is kapcsolódott hozzá. Aznap nem lehetett csak úgy „simán” befalni a kipattogott szemeket: három ujjuk közé fogták a gyerekek és mielőtt a szájukba tették volna, keresztet vetettek a homlokuk, ajkuk, bal és jobb orcájuk meg orruk érintésével, miközben (tagoltan) ezt mondták: „Ádám – Éva – Izsák – fia – Ábro – ham!” és csakis ezután kapták be.

POFONSTOP • Az egykori Felvidék legtetején élő gyermekeknek, különösen a rosszcsontoknak, aranyidő lehetett a karácsonyvárás. Feltéve, ha igaza volt *Marmula* Jánosnak, aki az „Árvamegye lengyel ajkú lakosainak néprajzi leírása” című, 1900-ban megjelent munkájában mellékesen azt is megjegyezte, hogy „Karácsony vigíliáján nem merné egy anya sem megütni gyermekét, mert azt hiszik, hogy akkor a gyermek elromlik s egész esztendőn át minden nap rá fog szolgálni a verésre”.

RÁSUHINTÁS • *Krupa* András – sok egyéb érdekesség mellett – a Barátság 2004. decemberi számában megjelent „Karácsonyi pásztorjárás a hazai szlovákoknál” című tanulmányában megemlíti, hogy a tápiósápi szlovákok az éjféle miséről hazatérve felkeresik az istállókat, ólakat s egyet-egyet rásuhintanak minden jószágukra, hogy egészségesek legyenek. Vanyarcon viszont karácsony első reggelére hagyják ezt a sajátos, ott is elmaradhatatlan „állategészségügyi” intézkedést.

RENDETLENSÉG FEJEDELME • Hihetetlennek tűnik, de a kimért-ségükről, megfontoltságukról és hidegvérükről közismert angolok körében pár évszázada a

karácsony az április elsejei tréfa-ünneppel megegyező vidámságokkal, beugratásokkal, féktelen duhajkodásokkal telt. Szokás volt a ködös Albion vidéki közösségeiben minden karácsonyra egy „Rendetlenség fejedelmét” vagy „Hóbort főpapját” is választani, aki az ünnep idején korlátlan hatalommal vezette a tréfák folyását, a kicsapongásokat, a táncot, a maszkabálokat. A cambridge-i és az oxfordi egyetemeken is választottak ilyen személyeket, akik tizenkét napig uralkodtak s a feljegyzések szerint még fizetést, negyven shilling bért is kaptak hálás „alattvalóiktól”.

RÉPAREJTÉS • Kanadában, a Labrador-félszigeten a betakarításkor e célra félretett néhány fehér- és sárgarépat adnak a gyerekeknek, hogy azokat az általuk a kertben kiásott apró gödörbe tegyék. A Télapó szánhúzóinak szánt csemege mellé még meggyújtott méceszt is helyeznek, hogy könnyebben ráleljenek a meglepetésre. Állítólag – mert egymást is lesik – szörnyen mulatságos, amikor a pizsamás, köntösös, papucsos apák ott settenkednek, botorkálnak az előkertekben, s félálmlukban fanyar képpel harapdálják a kihelyezett répákat, miközben szántalp-nyomokat húznak egy deszkával maguk után. Az ember azonban mit meg nem tesz a gyerekeiért? Azért az örömet, amit másnap éreznek, amikor bizonyosságot látnak arra, hogy rénszarvasaival valóban ott járt kertjükben a nagyszakállú, s van rá észszerű magyarázat, hogy kerültek az ajándékok a gazdaszába.

RÓZSAITÁL • Örményországban karácsony délutánján fogyasztják ezt a különleges hörpölnivalót. Fél kilogramm vadrózsaszirmot használnak hozzá, melyet két-annyi cukorral sziruppá főznek. Még meleg, amikor pálinkával felöntik és langyosan tartják. Ezzel fogadják és kínálják a köszöntésre érkező vendégeket.

SALOME • A II. században írt S apokrif Jakab-ősevangélium szerint a betlehemi jászolnál két környékbeli baba, Salome és Gelomu is megfordult. József vezette őket a barlanghoz, de mire odaértek, már lezajlott a szülés. Azt hallván, hogy megszületett egy fiúgyermek, de az anya valójában szűz, Gelomu elfogadta az állítást, Salome azonban nem osztott bábátársa hitében, vizsgálódásba kezdett volna. Amint hozzáért azonban Máriához a keze kiszáradt, megbénult. Salome ezért bűnbánó imádságot mondott, amelyre válaszul egy angyal jelent meg előtte, aki kijelentette, hogy a baba „a világ és mindazok Megváltója, akik bíznak benne”. A kétkedéséért megbüntetett baba ekkor valahogy odaérintette csüggeteg kezét a kis Jézus pólójához s rögvést meggyógyult. Ezt tapasztalva azonnal elindult, hogy hirdesse a Megváltó születését és csodás gyógyulása hiteles történetét. A betlehemi eseményeket ábrázoló korai festményeken az elő- vagy a háttérben még rendre ott látható a két születő, amint fürdeti az újszülöttet. Ez ikonográfiai motívum azonban az első apokrif csoda emlegetésével együtt később eltűnt, mert a

XV. században – mivel az esetet a hitelesnek elfogadott négy evangélium egyik szerzője sem említi – betiltotta a tridenti zsinat. A keleti egyházban azonban Salome baba már nagy karriert futott be. Az orosz parasztok afféle védőszentjüknek, a paraszti munkák segítőjének tekintették, ezért a pravoszláv hívek hagyományosan karácsony második napján a születőket, bábákat is felköszöntötték-felköszöntik.

S. K. • Az igazi finn háziasszony alighanem értetlenül, vagy inkább vágyakozva gondol Nápolyra, ahol karácsonyi desszertnek a bolti keksz is megteszi (lásd: Jézus könnyei!). A magyarok északi nyelvrokonainál ugyanis több évszázados alapszabály, hogy karácsonykor a családanya nem veheti igénybe mások munkáját, semmiféle bolti kész- vagy félkész-étel (beleértve még a levesbetétet is) nem kerülhet a karácsonyi asztalra. Mindent saját kezűleg kell elkészítenie, mert a feltálat fogásokat csakis így tartják méltónak az ünnep szelleméhez.

SÖRÁLDÓZAT • Ismerik a skótok fukarságát és szeszkedelését egyszerre megjelenítő adomát? A téli jégen – zsebében egy italos flaskával – elcsúszik a skót és nedvességet érez a térde körül. Ezt észlelve így sóhajt fel: Istenem, add, hogy csak a vérem legyen! Miért került ide ez a csattanó? Csakis azért, hogy kellőképpen átéreztesse a Skócia egyes vidékein gyakorolt, a következőkben ismertett karácsonyi szertartás mérhetetlen nagy áldozat-jellegét.

A szokás által érintett települések tengerpartjain a karácsonyi alkonyulatnál a helyi halászok (kivételesen nélkül skótok és férfiak!) tömegesen, egész korszoni világos söröket öntenek a tengerbe, hogy sok halat remélhessenek a következő esztendőre is.

SÜTŐKÖLCSÖNZÉS • A hagyományhű bakonycsérnyi evangélikus szlovák családok éjfélig böjtölnek, böjtös ételeket fogyasztanak szenteste. A vacsora első fogása náluk a mézzel kent ostya (oplatki). Régen ezt az ostyát, az evangélikus egyháztól kölcsönzött Krisztus-fejes ostyasütő segítségével, otthon sütötték. Így a közösségérzetet erősítendő, minden család vacsorájánál szinte egy időben ugyanazon mintájú, céklalével rózsaszínre festett ostya került feltalálásra.

SZABADSÁGHARANG • Vannak fényképek, amelyek képesek a korszellem tökéletes megjelenítésére. Ezek legtöbbje egy-egy kivételes látásmódú, vagy rendkívül szerencsés hírképesz nevéhez fűződik. Az a világhírű képes levelezőlap, amelyről azonban most szólunk nem egyetlen ember, hanem seregnyi akaratával és közreműködésével jött létre. Huszonöt ezer amerikai katona állt különleges harang-alakzatba egy felvétel kedvéért 1918 karácsonyán New Jerseyben. A Fort Dix erődben felsorakozott fegyvertelen egyenruhások, úgy kívántak megemlékezni a világháborúban elpusztult katonákról, hogy ezzel az „élő harang”-képpel a békevágyukat is nyilvánvalóvá tegyék.

SZEMÉT • Nem is gondolnánk, mennyi mellékes pénzkidással jár a világnak a karácsony. Amerikai környezetvédők kiszámolták, hogy mennyi szemét keletkezik évente az ajándékok ünnepi és bolti csomagolásából, a vásárláskor kapott szatyrokból, zacskókból, az átkötésre használt spárgákból, szalagokból, ragasztócsíkokból. Nos, bármilyen hihetetlen: 4 000 000 tonna szemét keletkezik ezekből évről évre. Az előállításban,

összegyűjtésben és újrahasznosításban megtestesülő energia miatt azt javasolják, hogy bánjunk csínján az ajándékcicomázással, igyekezzünk mértéktartóbban díszíteni és csomagolni.

SZEMÉTDOMBJÁRÁS • *Mándity Zsivkó* leírásából tudjuk, hogy a hercegszántói horvát asszonyok körében egykor igen népszerű elfoglaltság volt, hogy szenteste, még jóval a vacsora előtt felkeresték a szemétdombot, szemétdombokat. Úgy hitték, ha ilyenkor elmondják a megfelelő varázsigét, az feltétlenül kedvező eredményre vezet. Ezért aztán kötevényeket rázogattva háromszor is elsorolták: „Bolhák, legyek, egerek és egyéb férgek meneküljtek!” Hogy volt-e hatása? Mivel a következő karácsonykor újra és újra el kellett sorolniuk, ha volt is, alighanem csak mérsékelt és átmeneti lehetett. A babona valójában mindig félelmen alapul. Ez esetben is az vezethette őket, hogy az esetlegesen elhagyott mondóka nyomán még inkább elszaporodnának a házi kártevők.

SZENVEDŐ • A borulató ember a vízzel a közepéig megtöltött poharat félig üresnek mondja, a derulató félig telinek. Ez a közismert példázat tükröződik a szenteste különféle népi megnevezésében is. Míg Ádám-Éva estéjét, karácsony vigiliáját, böjtjét az esti gazdag lakoma miatt sok helyen Bővedeste (Baranyában: bévedeste) néven emlegetik, néhány vidéken (pl. a szlavóniai magyarok és a bánáti székelyek körében) – vélhetően a napközi gyomorkorgásra, koplálásra összpontosítva – még a XX. század derekán is Karácsony-szenvedőjének, illetve Szenvedének nevezték.

SZÍVEK FÁJA • A bécsi városháza előtti park legnagyobb fájának karácsonyi feldíszítését híres osztrák képzőművészekre, színeszekre, énekesekre bízta. Elkészített terveik alapján minden advent beköszöntekor díszítik fel nemcsak a fenyőket, hanem a platánokat és egyéb fákat is. Kö-

zülük a legnépszerűbb dekorációnak a 280 világító szívecskével ékesített Herzerlbaum bizonyult. Terjedőben van az a szokás, hogy decemberben e fa alá járnak a leánykérésben mesterkedő ifjak, itt történnek meg a „meggyűrzések”. Néhány év óta már kivilágított fa alatt kötött házasságokat is számon tartanak a krónikák.

TÁVOLLEVŐK GYETYÁCSKÁJA • Litvániában a távollévő családtagoknak is terítenek karácsony asztalán. Azoknak azonban, akik képtelenek voltak hazatérni, vagy az elmúlt évben meghaltak, tányérjuk közepére gyertyát tesznek és az étkezés alatt meggyújtják. Úgy vélik, hogy ez a lángocska térbeli, időbeli és más korlátok ellenére is a szent estén képes összekötni a családot a jelen nem levőkkel is. Amíg a gyertya ég, mindannyian együtt vannak. Pont, ahogy *Demjén Ferenc* írta, énekelte: „mindenkiért, aki nem lehet itt, mindenkiért egy-egy gyertya égjen!”

TORONYFÉNY • A New York-i Empire State Building különleges díszvilágítása a szokásos fehér mellett két, három és hét színt alkalmazó színkombinációkat is lehetővé tesz. A különféle ünnepeket és emlénapokat eltérő fényekkel jelenítik meg, teszik emlékeztetessé. Évente egy alkalommal a díszvilágítás teljes hiánya emlékeztet az AIDS világnapjára. A piros-fehér-zöld szín a Kolumbusz emlénapját hirdeti. A kék-fehér-kék fényár Izrael megalakulása emlénapját s a Hanuka beköszöntét jelzi. Sárga-fehér világításban a húsvéti nagyhéten, fekete-piros-sárgában Németország újraegyesítése emlénapján, pirosban a tűzoltók emlénapján és Valentinkor, kék-fehérben az ENSZ napján és a görög függetlenség évfordulóján tündöklük az épület. Összesen harmincöt nevezetes napról és ünnepről emlékeznek meg így. A leghosszabb díszvilágítás az adventet és karácsony napjait köszönti. Ilyenkor piros-zöldben fénylenek föl a felhőkarcoló falai.

TÖLGYFACSOKOR • Szerbiában régen a családfőnek még személyesen kellett kiválasztania az erdőben azt a tölgyfát, amelynek rönkjét szenteste a tűzre szánta, majd a ki- és felvágásáról, hazahordásáról is ő gondoskodott. Ez ma már a legtöbb családban nincs így. A szokás nyomai azonban máig megmaradtak, hiszen még a közparkokban és a városkörnyéki erdőkben is sokan gyűjtenek ilyenkor tölgyfaágakat, gallyakat, hogy csokorrá rendezve elhelyezzék az ünnepi asztal körül. Az utcákon is számos tölgyfaágat látni karácsonykor, hiszen a boltosok a kirakatokba, a bejárati ajtókra, az autósok pedig az antennához, a visszapillantó tükörhöz rögzítenek, vagy a kocsi hűtőrácsára szívesen tűznek egy-egy ágat.

TŰZVIGYÁZÓ • Kinek a szelleme, kinek a testi élvezetek jelentik inkább a karácsonyi gyönyörűséget. *Mándity* Zsivkó leírásából tudjuk, hogy amikor a hercegszántói horvát családok elindultak az éjjeli misére, tűzvédelmi szempontokra is tekintettel voltak, s a meggyújtott tuskót nem hagyták magára. Minden háznál egy-egy tűzvigyázó maradt hátra. Hogy valahogy kárpótolják az illetőt az elmaradt templomi élményekért, adtak neki kolbászt, hogy amíg távol vannak, s várakozik rájuk, kisüsse és megegye. Képzeltetni, hogy a legtorkosabbak már jó előre versenyeztek a tűzvigyázó tisztségért, hiszen a hagyományos helyi horvát szentesti vacsora menüsorában egyáltalán nem szerepelt húsétel.

TYÚKELESÉG • Régi erdélyi szokás, hogy a bőséges termés reményében a karácsonyi asztal alá elhelyezett szakajtóban levő magokat, a búzát, árpát, kukoricát az ünnep elmúltával a tyúkoknak szórták ki, hogy egészségesek legyenek és bőségesen tojjanak.

UTCABÁL • Kolumbiában az advent időszaka az utcai rendezvények tekintetében, időnként a karneváléval is vetekszik. Náluk a december is nagy ünnepi orga-

tagokat hoz. Utcabálokat szerveznek, nagy a közterületeken felállított étel/ital-sátrak száma és forgalma, de természetesen a hamisítatlan latin zene sem hiányzik. Csakis 24-én éjfél előtt néhány perccel szakad meg rövid időre a felvonulás, a zene és a tánc, amikor minden helyszínen egyszerre kezdődik meg a tűzijáték. Éjféltkor aztán minden elcsendesedik, de egy rövid közös imádkozás után hajnalig szakadatlan tart tovább a megkezdett fiesta.

ÚJ LÁNG • Miként azt *Matus* Dóra leírásából megismerhettük, Ukrajnában a karácsonyhoz számos mágikus szertartás fűződött. A rítusok első képviselője az „új láng” volt, melynek meggyújtásához a ház asszonya már tizenkét nappal az ünnep előtt nekikészülődött. Ez idő alatt kovakövet és keresztet helyezett el egy, a házban található szentkép alatt, melyek az „új tűz” csiholásának eszközei voltak. A gondosan kiszáritott fahasábokat ezek segítségével kellett lángra lobbantani, s ezzel begyűjtani azt a tűzhelyt, amelyen megkezdődhetett az ünnepi étkek elkészítése.

ÜVEGGRÁNÁT • Az I. világháború idején Németországban elterjedt, különösen 1914-ben és 1915-ben népszerű karácsonyfadísz: az ágyút, illetve a kézigránátot mintázó üvegfüggő. Ezekkel a távoli frontokon harcoló katonákra emlékeztek és emlékeztettek.

ÜVEGGYÖNGY-KOSZORÚ • Magyarországon és Közép-Európában ugyan kevésbé vált használatossá, de a kontinens nyugati részén a legutóbbi megelőző századfordulón nagyon népszerűek voltak a színes üvegyöngyökből készített karácsonyfadíszek, füzérek, függők és koszorúk. Ezek gyártására és árusítására elsőként egy, a tübingiai Lauscha városában működő német cég tett kísérletet 1850-ben. A nagy kasszasiker láttán pár éven belül jelentős versenytársak is színre léptek, de még az 1910-es évek

elején sem sikerült teljességgel kielégíteni a gyöngydzsok iránti piaci igényeket.

ŰRKARÁCSONY • Bizony, bizony ilyen is volt. Az emberiség a kozmoszba is eljuttatta a karácsonyt, ami ez esetben valóban földöntúli élményt jelenthetett. Az 1968. december 21-én fellőtt, s december 27-én visszatért Apolló-8 háromfős legénysége volt az első űrhajós csapat, amelyik megközelítette a Holdat. December 24-én egy karácsonyesti tévéadásban jelentkeztek be, s a Teremtés könyvének bibliai történeteit olvasták fel, miközben a kamerák bolygónk világűrbeli képét is eljuttatták a földi tévéképernyőkre. A 400 000 kilométer távolságból sugárzott adás világszerte fogható volt.

VÁLYURÚGÁS • Országszerte szinte minden tájegységen rögzített babonás varázsszokás volt, hogy az eladó sorban levő lányok az éjféli miséről hazatérve megrugdosták a disznóolat, vagy az etetővályút: „Úgy gyűjjenek hozzám a kérők, mint a váluhoz a disznók” – mondták. A Szabolcs megyei Ajakon – miként azt *Tátrai Zsuzsanna* a *Leányélet* című könyvében rögzíti – az ólba rúgtak jó nagyot a hajadonok, s füleltek. Úgy vélték, hogy ha párosat röffent ijedtében a malac, akkor a következő karácsonyig mindenképpen férjhez mennek.

VATIKÁN • Kevesen hinnék, noha igaz: Európa legutolsó országa, amelyben a karácsonyfa-állítás

teret nyert, a pápai állam. A Vatikánban csak II. János Pál kezdeményezésére honosodott meg a szokás. A Szent Péter téren először 1982-ben állítottak karácsonyfát, s azóta hagyománnyá vált, hogy a fát minden évben valamelyik európai ország adományozza a pápaságnak. (2001-ben például az erdélyi Hargita megyéből érkezett az óriásfa.)

WTC-FA • A 2001. szeptember 11-ei terrortámadás áldozatává lett New York-i Világkereskedelmi Központ (WTC) ikertornyainak helyén még hatalmas beton-tömbök, törmelékhegyek voltak, vastraverz-darabok meredeztek az égre, de a tragédia helyszínén szüntelenül dolgozó romeltakarítók december közepén egy hatalmas (Kanada által adományozott) karácsonyfát helyeztek el. Több mint háromezer, nagyméretű papírangyallal díszítették fel. Mindegyiken egy-egy személy neve szerepelt, aki meghalt, vagy eltűnt az összeomlás, valamint a mentés idején. A befóliázott papírfigurákon kívül messziről is jól látható színes lámpafüzérek ölelték-tekeregték körbe a fenyőt, amelyet a város polgármestere és az árván maradt gyerekek közösen kapcsoltak be az éjszakán s a félelmen is áthatoló fényre.

YELLOWSTONE-KARÁCSONY • A Maci Laci-rajzfilmekből a legkisebbek által is jól ismert amerikai természetvédelmi területen, a Yellowstone Parkban augusztus 25-én is karácsonyt ülnek. Egykor

ugyanis egy kiránduló társaságot éppen aznap zárt körül és ítélte tartós maradásra a váratlanul lecsapó, nagy erejű hóvihár. Unaloműzéseként – a mindent ellepő vastag hórétegre és a környező fenyőkre tekintettel – rendeztek egy karácsonyestet maguknak. Noha az amerikaiak – ellentétben a britekkel – nem számítanak igazán hagyományörzőknek, ezt az ünnepeket (ami persze nem kis üzleti bevétellel is kecsegtet) évről-évre megtartják. Természetesen az igazi, decemberi karácsonyozásra is szerveznek Yellowstoneba turistautakat.

ZENÉLŐ SZENDVICS • Úgy tűnik, ahogy a józanésznek, az ízléstelenségnek sincsenek határai. Néhány éve egy brit áruházlánc zenélő szendvicset kínált karácsony tájt, amely a borítófólia felbontásakor a „Jingle bell” hangjaira kezdett. Advent idején ma már Franciaországban, az Egyesült Államokban és Kanadában is árusítják az így beburkolt falatokat. A gyártók és más ötletemberek is bizhatnak tehát: akad fizetőképes kereslet bármiféle bóvlira.

ZSINÓRBÁBOK • Lengyelország egyes vidékein máig honos sajátos betlehemező szokás, hogy karácsonytól Vízkeresztig házról házra járva – zsinór segítségével mozgatott – marionettfigurákkal adják elő Jézus születését és a napkeleti bölcsek látogatását.

Hegedűs Sándor

